

Михайло Іванович Арич,

канд. екон. наук, доцент,

ORCID 0000-0002-0910-2332

e-mail: mykhailo.arych@gmail.com

Національний університет харчових технологій, м. Київ;

2025/2026 Fellow of the Virtual Ukraine Institute for Advanced Study (VUIAS)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ОЦІНКИ СТРАХОВИХ РИЗИКІВ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я

Вступ. Сучасні особливості функціонування страхових ринків у багатьох високо розвинутих країнах характеризуються визначенням способів законодавчого регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я [1-2]. При цьому вибрані підходи до такого регулювання у різних країнах в більшості різняться між собою, однак є і ряд спільних особливостей та методів законодавчого визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андеррайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям [3-4]. Так, важливими факторами, які мають суттєвий вплив на характер та специфіку таких методів, є, по-перше, ризики можливої генетичної дискримінації (це різне або упереджене ставлення до заявника на страхування порівняно із ставленням до інших заявників на основі даних його генетичної інформації, що може проявлятися, наприклад, у встановленні більш високих тарифів для заявника на страхування з вищим генетичним ризиком зміни тривалості життя та/або захворювання в майбутньому, обмеження у страховому захисті, або навіть у відмові у страховому захисті) [3-5; 8] заявника на страхування, та, по-друге, інформаційної асиметрії (виникає через більшу обізнаність людей щодо своїх можливих ризиків життя та здоров'я на основі результатів генетичних досліджень, при цьому не розкриваючи цих даних страховим компаніям) [6-7; 11] під час укладання відповідних страхових договорів. Однак, поряд із країнами, де є хоча б якесь регулювання даної сфери, є ще ті країни, які не мають зовсім ніякого законодавчо визначеного регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я (наприклад, Україна, Венесуела, Колумбія, Перу, Алжир, Нігерія, Лівія, Єгипет, Туркменістан, Монголія, Камбоджа, Таїланд, Філіппіни, Малайзія тощо)¹. Так, якщо з країнами з відсутністю такого регулювання все зрозуміло (потрібно проводити додаткові дослідження для обґрунтування необхідності регулювання і яким саме воно повинно бути), то у випадку наявності регулювання постає питання систематизації підходів до регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я. Адже, різна чинна нормативно-правова база та специфіка як законодавства у

сфері страхових ринків, так і у сферах захисту прав людини щодо використання її генетичної інформації та протидії дискримінації на основі генетичних ознак (генетичної інформації) формують і різні підходи до визначення умов та особливостей застосування генетичних даних людини для цілей андеррайтингу у сфері страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям [8; 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання класифікації та систематизації підходів до регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я є не новим, і тому вже тривалий час обговорюється серед вчених у сферах страхування, генетичних досліджень та захисту прав людини [3-7]. Так, ще з кінця ХХ століття науковці почали активно вивчати як особливості застосування генетичних даних людини для цілей андеррайтингу у страхуванні, так і нормативно-правові умови та обмеження такого використання у різних країнах [12-13].

При цьому один з найбільш системних підходів був описаний ще у 2004 році Лемменсом (англ. Lemmens), Жолі (англ. Joly) та Кнопперсом (англ. Knoppers) [12]. Даний підхід концептуально поділяв існуючі на той час методи регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я враховуючи практику такого регулювання у 43-х країнах на наступні види: права людини («human rights»), терапевтична межа («therapeutic limit»), законодавча заборона («legislative prohibition»), система контролю якості («quality control system»), мораторій («moratorium»), пропорційний підхід («proportional approach») та статут-кво («status quo»)² [12-13]. Так, кожен із вище вказаних підходів визначає свій специфічний набір обов'язкових (у окремих випадках також добровільних) до реалізації інструкцій (положень, норм, чи будь-якого іншого нормативно-правового забезпечення), які визначають умови, способи, обмеження та будь-які інші методичні підходи до визначення умов та особливостей застосування генетичних даних людини для цілей андеррайтингу у сфері страхування [14].

Інший вже більш сучасний підхід пропонується Обсерваторією з Генетичної Дискримінації (The Genetic Discrimination Observatory), однак даний під-

¹ The Genetic Discrimination Observatory. MAP – Approaches adopted around the world to prevent GD. GDO, 2026. URL: <https://gdo.global/en/resources/approaches-to-prevent-GD> (дата звернення: 06.03.2026).

² Oviedo Convention. Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with Regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, 1997. URL: <https://rm.coe.int/168007cf98> (дата звернення: 06.03.2026).

хід сформований тільки на основі критерію наявності нормативно-правового регулювання захисту від генетичної дискримінації, а страховий ринок є об'єктом тільки дотично як одна із сфер, де може відбуватися дискримінація на основі генетичної інформації (у тому числі результатів генетичних аналізів) заявника на страхування¹ [17]. Але фактично, кожен із запропонованих підходів відповідно і буде характеризувати особливості методів державного регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андерайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям.

Тому, з огляду на наявні принципів відмінності та спільні характеристики підходів до регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я виникає необхідність узагальнення та систематизації існуючих концептуальних особливостей даних підходів до такого регулювання з урахуванням сучасної практики та специфіки діяльності страхових ринків у різних країнах.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз, узагальнення та систематизація існуючих методів нормативно-правового регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андерайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям.

Опис методики та структури дослідження. Відповідно до мети статті послідовність виконання даного дослідження є наступною. У першій частині опису основних результатів дослідження проаналізовано концептуальний підхід до класифікації способів регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я відповідно до наукових результатів дослідження [12], де основними критеріями є такі, як соціальна роль страхування, доцільність та якість використання технологій генетичних досліджень, ризик генетичної дискримінації у страхуванні, можливість уникнення інформаційної асиметрії та недопущення несприятливого відбору тощо. Далі визначено та описано основні особливості класифікації різних методичних підходів до визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андерайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям, де основним критерієм їх поділу є наявність в країні законодавчого забезпечення захисту від генетичної дискримінації (у тому числі і під час оцінки страхових ризиків життя та здоров'я та/або визначення будь-яких інших умов відповідних страхових договорів). При цьому, у третій частині опису основних результатів даного дослідження систематизовано та узагальнено попередні два концептуальні підходи, і обґрунтовано новий підхід, який класифікує наявні на сьогодні способи регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я з урахуванням сучасних особливостей як діяльності страхових ринків, так і сфери захисту прав людини та недопущення дискримінації у різних сферах (у тому числі і під час надання страхових послуг).

Крім цього, з метою реалізації поставленої мети було використано комплекс загальнонаукових (узагальнення, інтерпретація, систематизація, групування) та специфічних методів. Водночас емпіричну й

теоретичну базу роботи сформували міжнародні нормативно-правові акти у сферах страхування, захисту прав людини та протидії дискримінації (у тому числі генетичної дискримінації), а також наукові праці та аналітичні матеріали у сфері регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я.

Результати дослідження. Систематизація та узагальнення підходів щодо регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андерайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям вимагає критичного переосмислення всіх наявних наразі методів такого управління у межах кожної країни та/або її адміністративно-територіальних одиниць, якщо вони мають свої відмінні від загальнодержавних методів такого регулювання. При цьому, практика, наприклад Сполучених Штатів Америки показує, що у межах окремих регіонів країни також можуть бути свої окремі внутрішні підходи регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я, які доповнюють вже діюче загальнодержавне законодавство у даній сфері [15-17]. Тому, визначаючи концептуальні підходи до такого регулювання на ринку страхування потрібно враховувати всі можливі критерії формування таких підходів, і тільки в такому випадку досліджуване питання може бути проаналізовано максимально повною мірою.

Таким чином, результати проведеного огляду та дослідження літературних джерел [12-14; 17] показують, що наразі виділяються два концептуальні підходи до такої класифікації способів (підходів) щодо регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андерайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям. Отже, проаналізуємо кожен з них у хронологічному порядку їх визначення у науковій літературі.

Підхід 1. «Генетична інформація як новітній інструмент андерайтингу». Так, назва даного підходу нами запропоновано таким чином, щоб показати вагомість та часто невизначеність ролі та андерайтингової цінності генетичних даних людини як інструменту оцінки страхових ризиків життя та здоров'я. Тому що, у даному підході основними критеріями поділу всіх методів такого регулювання на ринку страхування, на нашу думку, є такі, як [12]:

- 1) визначення якою є соціальна роль страхування;
- 2) можливість, доцільність та якість використання технологій генетичних досліджень як новий інструмент андерайтингу;
- 3) наскільки заявник на страхування буде піддаватися дискримінації якщо страхова компанія буде враховувати його генетичні дані під час оцінки його страхових ризиків? Адже, з одного боку страхові компанії мають на меті уникнути інформаційної асиметрії (а отже і несприятливого відбору), а іншого – правозахисні організації спрямовані на зниження будь-яких ризиків генетичної дискримінації заявників на страхування;
- 4) можливість уникнення інформаційної асиметрії та недопущення несприятливого відбору: незважаючи на те, що тільки окремі види генетичної ін-

¹ The Genetic Discrimination Observatory. MAP - Approaches adopted around the world to prevent GD. GDO, 2026. URL: <https://gdo.global/en/resources/approaches-to-prevent-GD> (дата звернення: 06.03.2026).

формації є важливими і мають велику прогностичну цінність для цілей андеррайтингу у страхування, страхові компанії тим не менше прагнуть мати доступ до всіх даних (у тому числі і генетичних) пов'язаних із здоров'ям заявника на страхування;

5) генетичні аналізи за медичними показами та/або з ціллю наукових методичних досліджень: така ситуація може негативно впливати і на сферу медичних генетичних досліджень за показаннями лікарів, адже люди уникатимуть генетичних аналізів побоюючись, що страхові компанії зможуть використати ці дані проти них.

Отже, відповідно до [12] залежно від вибраних методів регулювання умов використання генетичної інформації людини для оцінки страхових ризиків всі наявні підходи до такого регулювання пропонується поділити на такі 7 їх видів (рис. 1).

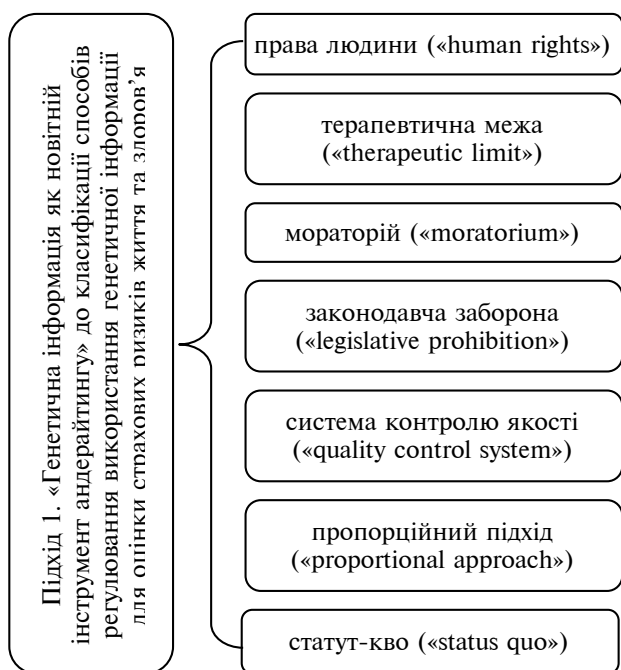

Рис. 1. Перелік способів регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андеррайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям
Джерело: сформовано авторами на основі даних [7-10; 12].

Таким чином, враховуючи дані особливості застосування генетичної інформації людини (у тому числі і результати генетичних досліджень) та з метою, як підвищення ефективності діяльності страхових ринків, так і забезпечення прав людини та недопущення генетичної дискримінації різні країни реалізовувати різні методичні підходи до регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андеррайтингу у сфері страхування.

Так, основною метою застосування підходу «права людини» є недопущення та попередження дискримінації на основі генетичних даних людини для час доступу до страхової послуги. При цьому нормативно-правовою базою даного підходу є міжнародне законодавство, наприклад, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод¹, які прямо вказують на недопустимість генетичної дискримінації, а також можуть обмежувати доступ до генетичних даних для будь-яких інших цілей не пов'язаних із здоров'ям людини. Так, загальноприйнятною є практика, коли країни ратифікують різні конвенції, і відповідно до їх норм змінюють все національне законодавство. Тут також варто відмітити, що такі документи (наприклад, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод² [12]) не містять прямих норм регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андеррайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям, однак їх положення вимагають врегулювання у всіх сферах, і у тому числі і на страховому ринку. Таким чином, дані правові документи слугують орієнтиром для регулювання страхових ринків у контексті визначення умов для використання генетичних даних людини для оцінки її страхових ризиків з обов'язковим дотриманням принципу захисту прав людини та недопущення генетичної дискримінації.

Суть підходу «терапевтична межа» передбачає часткове обмеження для страхових компаній можливості використання результатів генетичних аналізів. А саме, критерієм поділу, які генетичні тести можна використовувати, а які ні, є час та мета їх здійснення. Адже, основне обмеження та заборона стосується тільки можливості для страхових компаній вимагати від заявника на страхування здійснення нових генетичних аналізів з метою використання їх результатів для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я такого заявника на страхування³. А от використовувати результати генетичних аналізів, що вже були зроблені раніше можна, і обмежень для цього немає. При цьому, така практика притаманна в основному багатьом країнам Європейського Союзу відповідно до Конвенції про права людини та біомедицину⁴.

Щодо підходу «законодавча заборона», то він визначає необхідність повного обмеження для страхових компаній запитувати у заявників на страхування дані, що стосуються результатів їх генетичних аналізів та будь-якої іншої генетичної інформації для цілей андеррайтингу у страхуванні [12]. Однак, якщо в теорії цей інструмент регулювання на страховому ринку виглядає просто і зрозуміло, то на практиці є малоефективним, адже існує невизначеність у питаннях трактування таких понять, як «генетичний аналіз», «генетична інформація» і споріднених до них.

Застосування підходу «система контролю якості» має на меті перевірити ефективність вже діючих інструментів регулювання та визначення умов застосу-

¹ Council of Europe. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rome, 4.XI.1950. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (дата звернення: 12.03.2026).

² Там само.

³ Council of Europe. Recommendation CM/Rec(2016)8 of the Committee of Ministers to the Member States on the Processing of Personal Health-Related Data for Insurance Purposes, Including Data Resulting from Genetic Tests, 2016. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806b2c5f (дата звернення: 05.03.2026).

⁴ Oviedo Convention. Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with Regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, 1997. URL: <https://rm.coe.int/168007cf98> (дата звернення: 12.03.2026).

вання генетичних даних людини для цілей андерайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям [12]. А вже за результатами моніторингу можна вносити відповідно зміни, які б максимально забезпечували інтереси всіх учасників страхового ринку. Так, наразі така практика застосовується на страхових ринках Австралії та Великої Британії.

Особливості регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я відповідно до підходу «мораторій» полягають в тому, що він є характерним для країн з типовим регулюванням як у сфері страхових послуг, такі і в галузі захисту прав людини і недопущення дискримінації. Тобто дане регулювання не передбачає будь-яких особливих умов, по-перше, щодо застосування генетичних даних людини для оцінки страхових ризиків, та по, друге, в контексті захисту від генетичної дискримінації під час доступу до страхових послуг¹ [12]. При цьому сам мораторій оформлюється у вигляді заборони (тимчасової або постійної) на застосування генетичної інформації людини для страхових ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям. Більше того, ця заборона діє тільки для певної групи страховиків, яка сформована на основі добровільної угоди між ними та передбачає певну офіційну форму цієї групи страхових компаній.

Застосування «пропорційного підходу» передбачає використання як інструментів добровільної заборони на використання генетичних даних для цілей андерайтингу у страхуванні тільки для групи страхових компаній (відповідно до підходу «мораторій»), так і повної законодавчої заборони такого застосування генетичної інформації для всіх страхових компаній на ринку² [12-13]. Ще однією особливістю та видом «пропорційного підходу» є те, що повна заборона чи мораторій застосовується тільки до певної розміру страхової суми. Так, якщо заявник на страхування прагне укласти страховий договір на більшу суму даного ліміту, то тільки в такому випадку страхова компанія може запитувати у заявника на страхування його генетичну інформацію і враховувати ці дані для оцінки страхових ризиків.

Відповідно до підходу «статут-кво» страховий ринок не потребує додаткового законодавства, крім того, яке передбачає захист та конфіденційність особистих даних для захисту заявників на страхування від необгрунтованої генетичної дискримінації під час доступу до страхових послуг [12]. При цьому відкритим на мало регульованим залишається питання доступу страхових компаній до сімейної медичної історії заявників на страхування

Підхід 2. «Наявність законодавчого забезпечення захисту від генетичної дискримінації (у тому числі і під час андерайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям)». Для визначення даного підходу нами взято за основу спосіб

класифікації підходів захисту (у тому числі запобігання) від генетичної дискримінації визначено Обсерваторією з Генетичної Дискримінації (англ. The Genetic Discrimination Observatory) Університету Макгілла (англ. McGill University) в Монреалі (Квебек, Канада)³. Однак, ми його розглянули і обгрунтовували з точки зору можливості його застосування для регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я.

Так, основний критерій поділу та класифікації даних підходів управління – це наявність нормативно-правового забезпечення загальної дії щодо захисту від генетичної дискримінації, що у свою чергу також передбачає і захист та/або забігання дискримінації людини на основі її генетичних ознак і у доступі до послуг страхування життя та здоров'я. А отже, у контексті визначення концептуальних підходів до регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андерайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям можна класифікувати країни за ступенем захисту від ризиків генетичної дискримінації у страхуванні [4-7]:

1. Країни, що ратифікували Конвенцію про права людини та біомедицину і не мають будь-якого іншого законодавство щодо захисту від генетичної дискримінації (у тому числі і щодо будь якого іншого обмеження використання генетичних даних людини для оцінки її страхових ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям) – наприклад, Словаччина, Угорщина, Словенія, Молдова, Боснія і Герцеговина, Чорногорія [4-6; 15].

Так, Конвенція про права людини та біомедицину⁴ включає дві статті, які найбільше стосуються регулювання застосування генетичної інформації людини для цілей андерайтингу у страхуванні. А саме, відповідно до статті 11 «*Будь-яка форма дискримінації особи за ознакою її генетичної спадковості забороняється*»⁵, а тому застосування сімейної медичної історії хвороб (наприклад, прояв хвороб та/або результати генетичних аналізів родичів) заявника на страхування для оцінки його страхових ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям повинно бути обмежено. Більше того, відповідно до статті 12 «*Тести, які прогнозують генетичні захворювання або які дозволяють визначити особу як носія гена, що відповідає за захворювання, чи виявити генетичну схильність чи сприйнятливості до того чи іншого захворювання, можуть проводитися тільки в інтересах здоров'я або для наукових досліджень, пов'язаних із інтересами здоров'я, та з урахуванням відповідних консультацій спеціаліста-генетика*»⁶, що повністю забороняє страховим компаніям вимагати від заявника на страхування здавати нові генетичні аналізи і застосовувати їх результати для цілей андерайтингу перед укладанням страхового договору. Однак, дана Конвенція про права людини та біомедицину не обмежує

¹ The Genetic Information Nondiscrimination Act (GINA). 2008. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-110publ233/pdf/PLAW-110publ233.pdf> (дата звернення: 12.03.2026).

² The Genetic Discrimination Observatory. A Geographical Overview of U.S. States' Laws to Prevent Genetic Discrimination. GDO, 2026. URL: <https://gdo.global/en/us-states-laws-to-prevent-genetic-discrimination> (дата звернення: 06.03.2026).

³ The Genetic Discrimination Observatory. MAP - Approaches adopted around the world to prevent GD. GDO, 2026. URL: <https://gdo.global/en/resources/approaches-to-prevent-GD> (дата звернення: 09.03.2026)

⁴ Oviedo Convention. Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with Regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, 1997. URL: <https://rm.coe.int/168007cf98> (дата звернення: 06.03.2026).

⁵ Там само.

⁶ Там само.

страхові компанії у використанні для оцінки страхових ризиків вже існуючі (ті, що були зроблені раніше) результати генетичних аналізів заявника на страхування для оцінки його страхових ризиків та/або визначення будь-яких інших умов страхового договору.

2. Країни, що затвердили нормативно-правове регулювання, що включають етичні норми (принципи) для запобігання генетичній дискримінації (у тому числі і у сфері страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям) – наприклад, Малаві [10].

3. Країни, що мають спеціальне законодавство для захисту від генетичної дискримінації (у тому числі і у сфері страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям) – наприклад, Сполучені Штати Америки, Канада, Мексика, Коста-Ріка, Еквадор, Чилі, Сенегал, Марокко, Туніс, Ізраїль, Кіпр, Туреччина, Грузія, Вірменія, Казахстан, Італія, Франція, Іспанія, Португалія, Ісландія, Ірландія, Греція, Албанія, Швейцарія, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Німеччина, Хорватія, Сербія, Чеська Республіка, Болгарія, Румунія, Польща, Данія (та Гренландія), Швеція, Норвегія, Литва, Латвія, Естонія, Фінляндія, Тайвань, Корея, Японія¹ [5; 10].

4. Країни, що затвердили мораторій (заборону) чи адміністративне регулювання щодо використання результатів генетичних досліджень (у тому числі і у сфері страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям) – наприклад, Сінгапур, Австралія², Велика Британія³ [3-5].

5. Країни, де певні регіони (адміністративно-територіальні одиниці) затвердили спеціальне законодавство для запобігання генетичній дискримінації (у тому числі і у сфері страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям) – наприклад, Аргентина [10].

6. Країни, які не прийняли будь-яке спеціальне законодавство нормативно-правові акти для запобігання генетичній дискримінації, але разом з тим у даних країнах є чинні будь-які інші правові документи, які не є обов'язковими до виконання (носять рекомендаційний характер) та можуть бути використані як інструмент запобігання та захисту від генетичної дискримінації у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям – наприклад, Індія, Індонезія, Нова Зеландія, Судан, Ефіопія; Руанда, Бразилія [8-11].

7. Країни з судовим рішенням, яке пропонує певний рівень захисту для запобігання генетичній дискримінації (у тому числі і у сфері страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям) – наприклад, Індія [12; 14-16].

8. Країни, які не прийняли спеціальне законодавство, але чий нормативно-правові акти про права людини, галузеві закони та закони про конфіденційність можуть забезпечити певний захист від генетичної дискримінації (у тому числі і у сфері страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям) – наприклад, Південно-Африканська Республіка [3].

9. Країни, що не мають спеціального законодавства чи будь-якого іншого нормативно-правового регулювання для запобігання генетичній дискримінації (у тому числі і у сфері страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям) – наприклад, Україна, Венесуела, Колумбія, Перу, Алжир, Нігерія, Лівія, Єгипет, Туркменістан, Монголія, Камбоджа, Таїланд, Філіппіни, Малайзія тощо [8-10].

Узагальнення концептуальних підходів регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андеррайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям. Таким чином, з огляду на проаналізовані вище підходи до регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я, пропонуємо з урахуванням сучасних тенденцій розвитку страхових ринків узагальнити їх та подати наступним чином (рис. 2).

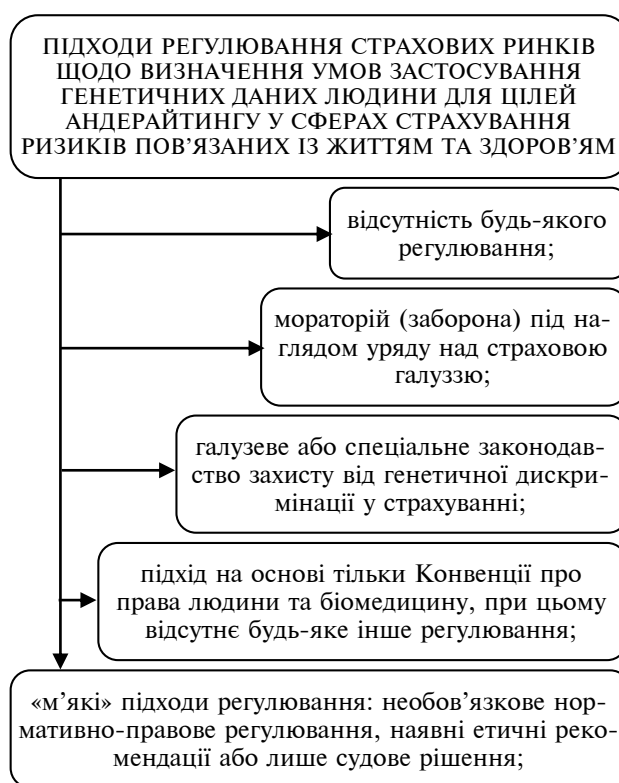

Рис. 2. Концептуальні підходи до регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я

Джерело: сформовано авторами на основі даних [12-16].

Таким чином, запропонований концептуальний підхід до класифікації способів регулювання страхового ринку щодо застосування генетичних даних людини для оцінки її страхових ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям. Більше того, нами були об'єд-

¹ The Genetic Discrimination Observatory. MAP - Approaches adopted around the world to prevent GD. GDO, 2026. URL: <https://gdo.global/en/resources/approaches-to-prevent-GD> (дата звернення: 06.03.2026).

² Financial Services Council (2009). Standard No.11: Moratorium on Genetic Tests in Life Insurance. FSC. URL: <https://www.fsc.org.au/resources-category/standard/1779-standard-11-moratorium-on-genetic-tests-in-life-insurance/file> (дата звернення: 06.04.2026).

³ Association of British Insurers (2018). Code on Genetic Testing & Insurance. ABI. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/751230/code-on-genetic-testing-and-insurance.pdf. (дата звернення: 08.03.2026).

нані окремі методичні підходи відповідно до класифікації описаної у [12-16] з огляду на схожі принципи регулювання та концепцію визначення ролі генетичної інформації як сучасного інструменту андерайтингу у страхуванні.

Висновки. У роботі досліджені методи управління та нормативно-правові особливості визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андерайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям, та визначено і обґрунтовано концептуальні підходи до регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я.

Так, встановлено, що наразі одним із основних критеріїв поділу та класифікації даних підходів управління є наявність нормативно-правового забезпечення загальної дії щодо захисту від генетичної дискримінації, що у свою чергу такою передбачає і захист та/або забігання дискримінації людини на основі її генетичних ознак і у доступі до послуг страхування життя та здоров'я. Крім цього, визначено, що важливими критеріями обґрунтування концептуальних підходів до регулювання використання генетич-

ної інформації людини для оцінки її страхових ризиків є соціальна роль страхування; можливість, доцільність та якість використання технологій генетичних досліджень як новий інструмент андерайтингу; ризик генетичної дискримінації; можливість уникнення інформаційної асиметрії та недопущення несприятливого відбору тощо.

Обґрунтовано, що найбільш доцільним (у урахуванням сучасних тенденцій розвитку страхових ринків) способом поділу підходів до регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андерайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям є визначення таких груп для країн у яких 1) відсутнє будь-яке регулювання; 2) наявний мораторій (заборона) під наглядом уряду над страховою галуззю, або 3) чинне галузеве або спеціальне законодавство захисту від генетичної дискримінації у страхуванні; 4) основним і єдиним інструментом регулювання є Конвенція про права людини та біомедицину; 5) наявні «м'які» підходи регулювання: необов'язкове нормативно-правове регулювання, наявні етичні рекомендації або лише судові рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арич М.І. Концептуальні підходи до визначення та ролі генетичної інформації для оцінки страхових ризиків. *Світ фінансів*. 2025. № 3 (84). С. 109–122. <https://doi.org/10.35774/sf2025.03.109>
2. Arych M., Joly Y. Genetic Discrimination in Access to Life Insurance: Does Ukrainian Legislation Offer Sufficient Protection against the Adverse Consequences of the Genetic Revolution to Insurance Applicants? *Laws*. 2022. № 11 (2). <https://doi.org/10.3390/laws11010002>
3. Dixon P., Horton R. H., Newman W. G., McDermott J. H. & Lucassen A. Genomics and insurance in the United Kingdom: increasing complexity and emerging challenges. *Health economics, policy, and law*. 2024. Vol. 19 (4). P. 446–458. <https://doi.org/10.1017/S1744133124000070>
4. Hudson K. L., Rothenberg K. H., Andrews L. B., Kahn M. J., Collins F. S. Genetic discrimination and health insurance: an urgent need for reform. *Science* (New York, N.Y.). 1995. № 270 (5235). P. 391–393. <https://doi.org/10.1126/science.270.5235.391>
5. Joly Y., Dalpe G. Genetic discrimination still casts a large shadow in 2022. *European Journal of Human Genetics*. 2022. Vol. 30. P. 1320–1322; <https://doi.org/10.1038/s41431-022-01194-8>
6. Joly Y., Huerne K., Arych M., Bombard Y., De Paor A., Dove E. S., Granados Moreno P., Ho C., Ho C. H., Van Hoyweghen I., Kim H., Lebret A., Minssen T., Ó Cathaoir K., Prince A., Nair A., Otlowski M., Pepper M. S., Sladek R., Song L. and oth. Genetic Discrimination Observatory (GDO). The Genetic Discrimination Observatory: confronting novel issues in genetic discrimination. *Trends in genetics: TIG*. 2021. Vol. 37 (11). P. 951–954. <https://doi.org/10.1016/j.tig.2021.08.004>
7. Joly Y., Ngueng Feze I., Simard J. Genetic discrimination and life insurance: a systematic review of the evidence. *BMC medicine*. 2013. Vol. 11 (25). <https://doi.org/10.1186/1741-7015-11-25>
8. Karlsson Linnér R., & Koellinger P. D. Genetic risk scores in life insurance underwriting. *Journal of health economics*. 2021. Vol. 81. Art. 102556. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2021.102556>
9. Keogh L. A., Otlowski M. F. Life insurance and genetic test results: a mutation carrier's fight to achieve full cover. *The Medical journal of Australia*. 2013. Vol. 199 (5). P. 363–366. <https://doi.org/10.5694/mja13.10202>
10. Klein R. Genetics and Life Insurance. A View Into the Microscope of Regulation. The Geneva Association, Zurich, 2017.
11. Lacaze P., Ryan J., Woods R., Winship I., McNeil J. Pathogenic variants in the healthy elderly: unique ethical and practical challenges. *Journal of medical ethics*. 2017. Vol. 43 (10). P. 714–722. <https://doi.org/10.1136/medethics-2016-103967>
12. Lemmens T., Joly Y., Knoppers B.M. Genetic and life insurance: a comparative analysis. *II-2 GenEdit*. 2004. P. 1-14. <https://ssrn.com/abstract=230829>
13. Otlowski M., Barlow-Stewart K., Taylor S., Stranger M., Treloa S. Investigating genetic discrimination in the Australian life insurance sector: the use of genetic test results in underwriting, 1999-2003. *Journal of law and medicine*. 2007. Vol. 14 (3). P. 367–396.
14. Prince A.E.R., Suter S.M., Uhlmann W.R., Scherer A.M. The goldilocks conundrum: Disclosing discrimination risks in informed consent. *J Genet Couns*. 2022. Vol. 31 (6). P. 1383-1393. <https://doi.org/10.1002/jgc4.1613>
15. Tiller J., Bakshi A., Dowling G., Keogh L., McInerney-Leo A., Barlow-Stewart K., Boughtwood T., Gleeson P., Delatycki M.B., Winship I., Otlowski M., Lacaze P. Community concerns about genetic discrimination in life insurance persist in Australia: A survey of consumers offered genetic testing. *Eur J Hum Genet*. 2023. Vol. 11. <https://doi.org/10.1038/s41431-023-01373-1>

16. Tiller J., Otlowski M., Lacaze P. Should Australia Ban the Use of Genetic Test Results in Life Insurance? *Front. Public Health*. 2017. Vol. 5 (330). <https://doi.org/10.3389/fpubh.2017.00330>
17. Yanes T., Tiller J., Haining C. M., Wallingford C., Otlowski M., Keogh L., McInerney-Leo A., Lacaze P. Future implications of polygenic risk scores for life insurance underwriting. *NPJ genomic medicine*. 2024. Vol. 9 (1). Art. 25. <https://doi.org/10.1038/s41525-024-00407-x>

Надійшла до редакції 16.04.2026 р.

Прийнята до друку 12.05.2026 р.

Опублікована 29.05.2026 р.

REFERENCES

1. Arych, M. (2025). Conceptual approaches to the interpretation and meaning of genetic information for insurance risk assessment. *Svit finansiv*, 3(84), 109–122. <https://doi.org/10.35774/sf2025.03.109> [in Ukrainian].
2. Arych, M., & Joly, Y. (2022). Genetic Discrimination in Access to Life Insurance: Does Ukrainian Legislation Offer Sufficient Protection against the Adverse Consequences of the Genetic Revolution to Insurance Applicants? *Laws*, 11(1), 2. <https://doi.org/10.3390/laws11010002>
3. Dixon, P., Horton, R. H., Newman, W. G., McDermott, J. H., & Lucassen, A. (2024). Genomics and insurance in the United Kingdom: increasing complexity and emerging challenges. *Health economics, policy, and law*, 19(4), 446–458. <https://doi.org/10.1017/S1744133124000070>
4. Hudson, K. L., Rothenberg, K. H., Andrews, L. B., Kahn, M. J., & Collins, F. S. (1995). Genetic discrimination and health insurance: an urgent need for reform. *Science* (New York, N.Y.), 270(5235), 391–393. <https://doi.org/10.1126/science.270.5235.391>
5. Joly, Y., Dalpe, G. (2022). Genetic discrimination still casts a large shadow in 2022. *European Journal of Human Genetics*, 30, 1320–1322. <https://doi.org/10.1038/s41431-022-01194-8>
6. Joly, Y., Huerne, K., Arych, M., Bombard, Y., De Paor, A., Dove, E. S., Granados Moreno, P., Ho, C., Ho, C. H., Van Hoyweghen, I., Kim, H., Lebet, A., Minssen, T., Y Cathaoir, K., Prince, A., Nair, A., Otlowski, M., Pepper, M. S., Sladek, R., Song, L., & oth. (2021). The Genetic Discrimination Observatory: confronting novel issues in genetic discrimination. *Trends in genetics : TIG*, 37(11), 951–954. <https://doi.org/10.1016/j.tig.2021.08.004>
7. Joly, Y., Ngueng Feze, I., & Simard, J. (2013). Genetic discrimination and life insurance: a systematic review of the evidence. *BMC medicine*, 11, 25. <https://doi.org/10.1186/1741-7015-11-25>
8. Karlsson Linnér, R., & Koellinger, P. D. (2021). Genetic risk scores in life insurance underwriting. *Journal of health economics*, 81, 102556. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2021.102556>
9. Keogh, L. A., & Otlowski, M. F. (2013). Life insurance and genetic test results: a mutation carrier's fight to achieve full cover. *The Medical journal of Australia*, 199(5), 363–366. <https://doi.org/10.5694/mja13.10202>
10. Klein, R. (2017). Genetics and Life Insurance. A View Into the Microscope of Regulation. The Geneva Association, Zurich.
11. Lacaze, P., Ryan, J., Woods, R., Winship, I., & McNeil, J. (2017). Pathogenic variants in the healthy elderly: unique ethical and practical challenges. *Journal of medical ethics*, 43(10), 714–722. <https://doi.org/10.1136/medethics-2016-103967>
12. Lemmens, T., Joly, Y., Knoppers B.M. (2004). Genetic and life insurance: a comparative analysis. *II-2 GenEdit*, 1–14. <https://ssrn.com/abstract=230829>
13. Otlowski, M., Barlow-Stewart, K., Taylor, S., Stranger, M., & Treloar, S. (2007). Investigating genetic discrimination in the Australian life insurance sector: the use of genetic test results in underwriting, 1999–2003. *Journal of law and medicine*, 14(3), 367–396.
14. Prince, A. E. R., Suter, S. M., Uhlmann, W. R., & Scherer, A. M. (2022). The goldilocks conundrum: Disclosing discrimination risks in informed consent. *Journal of genetic counseling*, 31(6), 1383–1393. <https://doi.org/10.1002/jgc4.1613>
15. Tiller, J., Bakshi, A., Dowling, G., Keogh, L., McInerney-Leo, A., Barlow-Stewart, K., Boughtwood, T., Gleeson, P., Delatycki, M. B., Winship, I., Otlowski, M., & Lacaze, P. (2024). Community concerns about genetic discrimination in life insurance persist in Australia: A survey of consumers offered genetic testing. *European journal of human genetics*, 32(3), 286–294. <https://doi.org/10.1038/s41431-023-01373-1>
16. Tiller, J., Otlowski, M., & Lacaze, P. (2017). Should Australia Ban the Use of Genetic Test Results in Life Insurance? *Frontiers in public health*, 5, 330. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2017.00330>
17. Yanes, T., Tiller, J., Haining, C. M., Wallingford, C., Otlowski, M., Keogh, L., McInerney-Leo, A., & Lacaze, P. (2024). Future implications of polygenic risk scores for life insurance underwriting. *NPJ genomic medicine*, 9(1), 25. <https://doi.org/10.1038/s41525-024-00407-x>

Received: 16.04.2026

Accepted: 12.05.2026

Published: 29.05.2026

Арич М. І. Концептуальні підходи до регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я

У роботі досліджені концептуальні підходи до управління та нормативно-правові особливості визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андеррайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям. Встановлено, що наразі одним із основних критеріїв поділу та класифікації даних підходів регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я є соціальна роль страхування, можливість, доцільність та якість використання технологій генетичних досліджень

як новий інструмент андеррайтингу, ризик генетичної дискримінації, можливість уникнення інформаційної асиметрії та недопущення несприятливого відбору тощо. Також обґрунтовано, що найбільш доцільним (у урахованні сучасних тенденцій розвитку страхових ринків) способом поділу підходів до регулювання та визначення умов застосування генетичних даних людини для цілей андеррайтингу у сферах страхування ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям є визначення таких груп для країн у яких 1) відсутнє будь-яке регулювання; 2) наявний мораторій (заборона) під наглядом уряду над страховою галуззю, або 3) галузеве або спеціальне законодавство захисту від генетичної дискримінації у страхуванні; 4) основним і єдиним інструментом регулювання є Конвенція про права людини та біомедицину; 5) наявні «м'які» підходи регулювання: необов'язкове нормативно-правове регулювання, наявні етичні рекомендації або лише судові рішення.

Ключові слова: страхування життя, страхування на випадок хвороби, медичне страхування, регулювання, генетична дискримінація, генетична інформація, страховий ризик.

Arych M. Conceptual approaches to regulating the use of genetic information for assessing life and health insurance risks

The paper examined management methods and regulatory and legal features of determining the conditions for using human genetic data for underwriting purposes in the areas of life and health insurance, and defined and substantiated conceptual approaches to regulating the use of genetic information for assessing life and health insurance risks. It was established that currently one of the main criteria for dividing and classifying these management approaches is the presence of regulatory and legal support for general action to protect against genetic discrimination, which in turn provides for the protection and/or prevention of discrimination of a person based on his or her genetic characteristics and in access to life and health insurance services. In addition, it was determined that important criteria for substantiating conceptual approaches to regulating the use of human genetic information to assess its insurance risks are the social role of insurance, the possibility, feasibility and quality of using genetic research technologies as a new underwriting tool, the risk of genetic discrimination, the possibility of avoiding information asymmetry and preventing adverse selection, etc. It was substantiated that the most appropriate (taking into account current trends in the development of insurance markets) way of dividing approaches to regulation and determining the conditions for using human genetic data for underwriting purposes in the areas of insurance of risks related to life and health is to define such groups for countries in which 1) there is no regulation at all; 2) there is a moratorium (ban) under government supervision over the insurance industry, or 3) sectoral or special legislation on protection against genetic discrimination in insurance; 4) the main and only regulatory instrument is the Convention on Human Rights and Biomedicine; 5) available “soft” regulatory approaches: optional regulatory regulation, available ethical recommendations, or only a court decision.

Keywords: life insurance, critical illness insurance, health insurance, regulation, genetic discrimination, genetic information, insurance risk.

Формат цитування:

Арич М. І. Концептуальні підходи до регулювання використання генетичної інформації для оцінки страхових ризиків життя та здоров'я. *Вісник економічної науки України*. 2026. № 1 (50). С. 217-224. [https://doi.org/10.37405/3041-1629.2026.1\(50\).217-224](https://doi.org/10.37405/3041-1629.2026.1(50).217-224)

Arych, M. (2026). Conceptual approaches to regulating the use of genetic information for assessing life and health insurance risks. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1(50), 217-224. [https://doi.org/10.37405/3041-1629.2026.1\(50\).217-224](https://doi.org/10.37405/3041-1629.2026.1(50).217-224)